

РЕНЗОВЦИ-ЗОГРАФСКИ ГИ ВТЕМЕЛИЛЕ БОЖЈИТЕ ХРАМОВИ

Бројот на членовите на Рензовци-Зографски се зголемил толку многу што немало работа за сите, а исто така, имало конкуренција и од мајсторите Мијаџи, на пример, Ѓорѓе Новакоски-Новаковиќ - Џонгар од Папрадиште ја изградил Соборната црква во Штип, "Св. Ѓорѓе" во Криволак, црквата кај Куришкиот манастир во Овче Поле, "Св. Спас" во Софија и црквата во Гнилане-Косово, на местото на изгорената црква, која ја изградил Дамјан Јанкулов Рензовски-Зографски. Во Велес имало и други мајстори зографи, резбари, градители, кои го изучиле занаетот кај Рензовци-Зографски, како Хаџи Коста (работел и учел во времето на Андреа Дамјанов), кој ја работел обновената црква во манастирот "Св. Димитрија" во Велес. Поради ова Рензовци-Зографски почнале да се раселуваат и да се занимаваат со други дејности.

Покрај Наџе Николов Зографски, кој се населил во Штип, и синовите на Петре Николов Зографски, Владимир и Никола, се иселиле од Велес, заминале за Ќустендил, каде

Денес, по 61 година, благодарение на господинот Трифун Костовски, повторно црквното светилиште - скопската катедрална црква "Св. Богородица" ќе им се врати на Македонската православна црква и на нејзините православни верници.

нимавал со цртање икони, но и тој повеќе години работел како фотограф во Ниш. Меѓу членовите на фамилијата, кои се населиле во Бугарија, имало уметници, професори, офицери, воени лица.

На велешките гробишта, на гробовите на тресончаните Рензовци-Зографски, нема ниту еден натпис, а токму овие луѓе ги збогатија Македонија и Балканот со знаменити, трајни дела: цркви, манастири, иконостаси, фрески, икони и др. Имено, тресонечко-велешките Рензовци-Зографски во Велес имаат три семејни гроба и една "гробница-костурница", во која прво бил закопан првенецот од оваа фамилија - Андреа Дамјанов Рензовски-Зографски.

Постарите генерации биле малку писмени, но вешти и успешни во работата. За Андреа Дамјанов во Велес зборувале дека бил неписмен.

задолжен "со својата вештина и умешност и знаење да си да сигурна црква, и како што планот предвидува, таа да биде украсена". Исто така, има и шест писма од Сараево (1863, 1867, 1868, 1878) во кои е напишано, даваат можност да се разбере текот на градбата на Сараевската црква, како и постројката на нејзината камбанарија, а се спомнува и за градбата на Мостарската црква од Андреа Дамјанов. Во писмата испратени до него му е оддадена голема почит, која му се давала само на многу заслужен човек. Има и документ во кој е обележано дека црквата "Св. Пантелејмон" во Велес, тој ја изградил, е негов најзначаен објект и оправдано го држи првото место на такви објекти во тоа време во Македонија.

По 1829 година, кога Османлиската империја порелаксирано се однесувала кон

христијанството, кога се добиле повеќе "права", "фермани" за градба на христијански објекти, рензовските мајстори биле најангажираниот мижачки род. Црквите и манастирите во Македонија недвосмислено потврдуваат дека тоа се рензовски градби. Старите иконописци-фрескописци од овој род, Ѓорѓи Јаковов Зографски и Димитар Андонов Папрадишки, тврдат дека се нивни црквите во Крива Паланка, с. Ореховец, Србија, и во Прапрадиште. Според тоа, најверојатно Рензовци-Зографски во својата работа немале многу оригиналности, односно работеле според разни образци. Од културно-историско значење е да се одбележи дека најстарите генерации од овој род работеле во Цариград, Тракија, Солун и на други места, виделе многу споменици од византиската и од источната архитектура, со што може да се објасни нивната неоригиналност во градењето.

И покрај ова, сите цркви и нивниот живопис треба да бидат предмет на стручни проучувања. Во нивната работа има многу успешни ре-

■ Пишува:

Мелетије БРКОВСКИ, МИЈАК

и починале. Во Бугарија се преселиле и синовите на Ангел Андреев, внуците на Андреа Дамјанов, а во Добружда живеел Симон Дамев Андреев (инженер), кој потоа се преселил во Романија. Вториот син на Даме, Борис, останал во Скопје до крајот на животот. Младата генерација на фамилијата Рензовци-Зографски му се посветиле на часовничарскиот занает. Овој занает прв го научил Владимир Петрев Николов-Зографски, а од него го изучил брат му Никола. Борис изучил за часовничар кај некој Влаво Ташко во Велес. Тодор Ѓорѓев-Зографски бил часовничар во Скопје, учел од братучедот Борис.

Во 1935 година од Рензовско-Зографската фамилија во Југославија само Ѓорѓе се за-

Неговите сметки и кореспонденции ги водел Наџе, внук од брат му Никола-Наџе Николов Андреев-Рензовски Зографски, кој бил многу писмен. Тој учел во манастири, а и самиот бил учител. Помладите генерации почнале да одат во училиштата, во сите мижачки места.

Кај Ѓорѓе Јаковов Рензовски-Зографски, во Велес се чува "Ерменија", нешто како потсетник-прирачник за тоа како треба да работат сликарите, иконописците, фрескарите, резбарите, копаничарите. Во неговата архива се пронајдени и неколку писма и договори на Андреа Дамјанов. Тој склучил договор за изградба на црквата во Ниш, тука Андреа бил наречен "прв мајстор Андреа", а со него бил

"СВ. БОГОРОДИ НА МПЦ И НА

Иако до крајот на XIX век "Св. Богородица" била најмлада скопска црква, сепак била и најбогата. Нејзиниот имот се состоел од 6 куќи од тврд материјал, 7 кафеани и меани, повеќе од 20 дуќани за индустриски и трговски работи, 3 фурни-пекари, 4 свои плаца и др.

МЕЛЕТИЈЕ БРКОВСКИ, МИЈАК
ГО ПРЕТСТАВУВА РОДОТ
РЕНЗОВЦИ-ЗОГРАФСКИ

шенија на техничките проблеми и прилагодувања на временските и месните прилики, што најдобро може да се забележи на црквите кои ги граделе Андреа Дамјанов и неговите браќа Ѓорѓе, Коста и Никола. Старите цркви "Св. Пантелејмон" во Велес, катедралната црква "Св. Богородица" во Скопје и други се пространи и убави, но се градени од послаб материјал - главните столбови се од дрво, потоа маскирани и обложени со малтер, како и надворешно маскираните кубииња, кои не оставаат добар впечаток.

Но, црквите кои ги граделе подоцна биле многу подобри во однос на материјалот, наместо кровните конструкции кои ги криеле кубиињата, имаат високи камбанарии направени од квалитетни материјали.

По "осветувањето" на црквата "Св. Богородица" во неа 40 дена се читала литургија. Сите свештеници морале во неа по еднаш да служат. Долго време оваа црква била гордост на православните христијани во Скопје, сè до опожарувањето во Втората светска војна во 1944 година.

ството-иконопистовото - на Дичо Крстев-Зограф, кој потекнува од маалото Лековци во Тресонче. Тој е најпознатиот и најталентиранiot, најплодниот зограф-Мијак на македонската национална почва и пошироко, историски пионер на зографско-фрескопистниот занает од Мијачијата. Тоа се Негрија и син му Макарије од Галичник, македонскиот балканскиот пионер во

ЦРКВАТА "СВ. НИКОЛА" ВО КУМАНОВО

во 1944 година се "спасени" или се уништени. Необично бил убав и резбарскиот-копаничарски дел во црквата, изработен од најпознатите копаничари-резбари, Мијаци: светите двери, архијерејскиот стол и прекрасниот иконостас, кој го изработил Мијакот, прогласен за чудотворец во резбарството-копаничарството-гарачанецот Петре Филиповски-Гарката.

Копаничарските тајфи на

бата на "Св. Богородица" во Скопје (Андреа Дамјанов и неговите браќа Ѓорѓе, Коста и Никола), во 1835 година Гарката почнал да го изработува нејзиниот иконостас, кој се разликува од неговите други иконостаси. Имено, долниот дел е од мермер - до лозницата, од каде почнува дрвената ореова резба. Ако се претпостави дека за завршување на положниот, темелниот, мермерниот дел на иконостасот, му била потребна една година, така што резбаниот дел тајфата почнала да го работи во 1836 година, таа морала и таа година да го заврши, затоа што Гарката со тајфите се преселил во Крушево, каде го почнал иконостасот и престолот во главната црква "Св. Никола".

Скопската соборна катедрална црква "Св. Богородица" била единствена, имала нешто исклучително, ново, односно во неа биле изградени и женски одделенија, такви немало во другите вакви наши објекти. Имено, на крајот на галеријата, на двете страни имало по една соба, по еден "параклис", мала внатрешна "црквица". Овие параклиси, главно, служеле за крштемки на деца, а во дамнешни времиња биле наменети за вежбање на младите свештеници пред настапите во службата во црквата. Паралелно со градењето на црквата во нејзиниот двор е изградена и епископска зграда. Во неа уште во 1835 година имало словенско училиште, со што и дефинитивно се одделило словенското од грчкото школо. Сè до 1857 година во дворот на "Св. Богородица" се наоѓале гробиштата за жителите од тој крај на Скопје, кои ги префрлиле од другата страна на Вардар, во дворот на постарата црква "Св. Димитрија", иако се наоѓала во центарот на градот, каде останале до 1877 година. Направена е отстапка само за пет гроба, поставени зад олтарот на црквата: на основоположникот на оваа катедрална црква, митрополитот Гаврил; главниот ктитор Хаџи Трајко Хаџи Дојчиновиќ; на Хаџи Димитрија Икономовиќ; митрополитот Јоаким, и Јован Мишко.

ЦА" ИМ СЕ ВРАТИ ВЕРНИЦИТЕ

Скопските првенци се натпреварувале кој повеќе ќе ѝ подари и ќе приложи. Иако до крајот на XIX век "Св. Богородица" била најмлада скопска црква, сепак била и најбогата. Нејзиниот имот се состоел од 6 куќи од тврд материјал, 7 кафеани и меани повеќе од 20 дукани за индустриски и трговски работи, 3 фурни-пекари, 4 свои плаца и др. Управната зграда на црквата била обновувана неколку пати, особено во 1860 година, и може да се забележи дека во неа работеле едни од највештите раце во зограф-

копаничарството-резбата, а браќата Рензовци: Никола, Коста, Андреа и Ѓорѓе од Тресонче се најдобрите мајстори градители. Делата на зографот Дичо Крстев-Зограф се по број и по квалитет импозантни и ги има на цел Балкан. Првите зографски остварувања на овој Мијак биле токму во "Св. Богородица", 1835 година. Дичо Зограф тука оставил повеќе од 50 "иконостасни икони", меѓу кои се знае за онаа на Иван Рилски и Прохор Пчињски, но непознато е дали по опожарувањето и ограбувањето

Фрчковци од Галичник и на Филиповци од Гари се творци на ремек делата во копаничарството-резбарството: иконостасите во мијачкиот манастир "Св. Јован Бигорски" и во скопската црква "Св. Спас". Петре Филиповски-Гарката со браќата Марк и Јован, како главни мајстори на тајфите, кои тие ги воделе заеднички или поединечно, создале вистинска "лебедова песна", дело кое надалеку ја пренело нивната слава и славата на мијачкото Гари, иконостасот во црквата "Св. Никола" во Крушево, на кој работеле 20 години. Тајфата на Гарката го изработила и прекрасниот иконостас во Лесновскиот манастир во Лесново, како и иконостас на цркви и манастири низ целиот Балкан.

По завршувањето на изград-